

Φυλακές και διαλεκτική: παρελθόν, παρόν και μέλλον

των Προκόπη Κοσμοπούλου και Κωνσταντίνου Τσουκαλή

«Ο πολιτισμός μιας χώρας φαίνεται από το επίπεδο διαβίωσης των φυλακισμένων της»

F. Dostoyevsky

Τις προηγούμενες δεκαετίες, οι ελληνικές κυβερνήσεις επιτέθηκαν συντονισμένα και οργανωμένα στα δικαιώματα του κόσμου της εργασίας και της νεολαίας. Αποκορύφωμα της επίθεσης, ως προς τα πεδία και την ένταση, ήταν τα χρόνια του Μνημονίου. Κατά τη διάρκειά τους, έγινε μεθοδευμένη προσπάθεια για υπονόμευση της Δημοκρατίας και εγκαθίδρυση ενός “Κράτους έκτακτης ανάγκης”, εις βάρος των υποτελών τάξεων. Σημαντικό μέρος του σχεδίου αυτού αποτέλεσε η αύξηση της καταστολής, η στοχοποίηση μεγάλων μαζών του πληθυσμού και βέβαια η εκδικητικότητα του λεγόμενου “σωφρονιστικού συστήματος”¹.

«Το παρελθόν δεν είναι νεκρό. Στην πραγματικότητα δεν είναι καν παρελθόν» (W. Faulkner).

Ας δούμε τι σημαίνει για το ελληνικό “σωφρονιστικό σύστημα” η μέχρι τώρα ακολουθούμενη πολιτική. Σημαίνει ιδρύματα που, ενώ χωρούν 9.000 τροφίμους, φιλοξενούν πάνω από 12.000. Σημαίνει συνωστισμό στα προαύλια, που αναγκάζει τους κρατούμενους να μη βλέπουν το φως το ήλιου για μέρες. Σημαίνει βρώμικα κελιά και κίνδυνο μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών. Σημαίνει μικρά γεύματα άθλιας ποιότητας και σχεδόν καμία ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Σημαίνει φυλακές ανηλίκων, που καταντούν εργαστήρια εγκληματικότητας. Σημαίνει χρήστες ναρκωτικών, που καταδικάζονται στην εξάρτησή τους, χωρίς ελπίδα θεραπείας ή επανένταξης. Σημαίνει δεσμοφύλακες-“ανθρωποφύλακες” και Διοικήσεις που αυθαιρετούν, καταπατώντας τις ελευθερίες των εγκλείστων. Σημαίνει καθημερινά επεισόδια ρατσιστικής βίας και επικράτηση του “νόμου της ζούγκλας”, όπου επιβιώνουν μόνο οι ισχυρότεροι, οι πλουσιότεροι και οι μαφιόζοι. Σημαίνει αυτοκτονίες.

Το σκηνικό οξύνθηκε υπερβολικά την τελευταία εξαετία, υπό το καθεστώς των Μνημονίων. Η επινόηση καινούριων εγκλημάτων, η αύξηση των ποινών στα ήδη υπάρχοντα, η φτωχοποίηση της πλειοψηφίας των πολιτών και η διάλυση του κοινωνικού κράτους έφτασαν την κατάσταση του σωφρονιστικού μας συστήματος στο απροχώρητο. Πιο ακραία πτυχή του φαινομένου ήταν η διαμόρφωση ενός ελληνικού “Γκουαντάναμο”, των «Φυλακών Τύπου Γ’», στις οποίες οι φυλακισμένοι στερούνται ακόμα και στοιχειώδη δικαιώματα (π.χ. τη μη χορήγηση αδειών, ή την επιβολή παραμονής στην απομόνωση).

Με βάση τα παραπάνω, δεν προκαλεί έκπληξη ότι η Ελλάδα έχει επανειλημμένα καταδικαστεί από το Ε.Δ.Δ.Α. για “απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση των κρατούμενων”. Ανάλογες αποφάσεις όχι μόνο πλήττουν το κύρος της χώρας σε διεθνές επίπεδο αλλά στοιχίζουν και οικονομικά, αφού το Δημόσιο αναγκάζεται να καταβάλει αποζημιώσεις σε όσους δικαιώνονται.

Το μέλλον έχει παλιά καρδιά. Το μέλλον διαρκεί πολύ.

Η πολιτική ανατροπή, με την ανάδειξη Αριστερής Κυβέρνησης, πέρα από όποιους σημαντικούς πολιτικούς συμβολισμούς, αρχίζει να κάνει πράξη τις δεσμεύσεις της, παρά

τις πιέσεις του δέχεται από συντηρητικές δυνάμεις για να μην προχωρήσει σε αλλαγές. Σε αυτό το πλαίσιο, προωθείται σχέδιο νόμου με το τίτλο: «Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις». Οι ρυθμίσεις του προβλέπουν καταρχήν την ολοκληρωτική κατάργηση των «Φυλακών Τύπου Γ'», που εκμηδενίζουν κάθε έννοια ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Για την αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού και τη δημιουργία καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, υγιεινής και περίθαλψης, το σχέδιο νόμου οικοδομεί ένα πιο ανθρώπινο και ευνοϊκό καθεστώς μεταχείρισης για ορισμένες κατηγορίες υπόδικων ή κρατουμένων (π.χ. ανάπηροι, υπερήλικες, σοβαρά ασθενείς, χρήστες ναρκωτικών). Πιο συγκεκριμένα, μειώνει τον εγκλεισμό (π.χ. απόλυση υπό όρους, περισσότερες εγγυήσεις για την προσωρινή κράτηση) και προάγει εναλλακτικές μορφές έκτισης των ποινών (κατ' οίκον περιορισμός, παρακολούθηση προγραμμάτων απεξάρτησης κ.λπ.), οι οποίες στοχεύουν στην επανένταξη και όχι στην εκδίκηση. Για τους ανηλίκους διαμορφώνεται ένα εντελώς καινούριο σκηνικό, όπου η κράτηση σε "ειδικό κατάστημα νέων" επιτρέπεται μόνο για τα εγκλήματα που επισύρουν στο δράστη ισόβια κάθειρξη. Έτσι, αναβαθμίζεται ο ρόλος των εκπαιδευτικών μέτρων και δίνεται έμφαση στην κοινωνικοποίηση των νέων ατόμων. Τέλος, μεταβάλλονται τα δεδομένα ποινικής αντιμετώπισης των αλλοδαπών, προκειμένου τα δικαιώματά τους να διασφαλίζονται στο μέγιστο δυνατό βαθμό και να μην κρατούνται για χρονικό διάστημα πέραν του προβλεπόμενου, λόγω γραφειοκρατικών δυσλειτουργιών.

Αν είσαι πάντα άκαμπτος, μπορεί κάποτε να σπάσεις. Τίποτα δεν τελειώνει. Όλα αρχίζουν τώρα.

Το σχέδιο νόμου, που αναμένεται να ψηφισθεί εντός των ημερών στην Ολομέλεια της Βουλής, αποτελεί πρώτο βήμα μιας διαρκούς μάχης για το μετασχηματισμό των φυλακών. Ικανοποιεί κρίσιμα αιτήματα του παρελθόντος και παράλληλα καλλιεργεί το έδαφος για τη μετατόπιση των συσχετισμών, ώστε με μόνιμο και αποτελεσματικό τρόπο να επιτευχθούν πιο ριζικές τομές (π.χ. κατάργηση του "τρομονόμου").

Για να γίνουν ωστόσο μεγάλες αλλαγές υπέρ των πολλών, χρειάζεται να τις διεκδικήσουν οι πολλοί. Άρα, χρειάζονται διαρκείς συγκρούσεις σε πολλά επίπεδα, προσαρμογή της τακτικής στην κοινωνία, και χρόνος. Άλλωστε, όπως έλεγε ο Λένιν «Η ανυπομονησία είναι χαρακτηριστικό των μικροαστών».

Υ.Γ. Οι δύο τροπολογίες που προτάθηκαν από βουλευτές του ΣΥ.ΡΙΖ.Α., από τη μία πλευρά για την κατάργηση του απαράδεκτου "κουκουλονόμου", από την άλλη για τη θέσπιση ορίων στη διαδικασία λήψης γενετικού υλικού (DNA), εισάγουν στην ελληνική νομοθεσία αναγκαίες βελτιώσεις και κινούνται σε προοδευτική κατεύθυνση.

Υ.Γ. 2ο Η διάταξη που επιτρέπει, υπό συνθήκες, την αποφυλάκιση του Σάββα Ξηρού, έχει προξενήσει υστερία στις οπισθοδρομικές και αντιδραστικές δυνάμεις της χώρας. Ξεπερνώντας τα φοβικά παραληρήματα του τύπου "Θα ανασυγκροτηθεί η 17 Νοέμβρη", ο καθένας μπορεί να αντιληφθεί ότι η απεμπλοκή ανθρώπου- με πιστοποιημένη αναπηρία 98%- από το περιβάλλον της φυλακής, που είναι ακατάλληλο για τη θεραπεία και αυτοεξυπηρέτησή του, συνιστά τη μόνη λογική λύση. Ιδίως όταν αυτός έχει παραμείνει ήδη εγκλειστος για περίπου 14 χρόνια.

1«Η επερχόμενη πολιτική της "μηδενικής ανοχής" ακόμη και απέναντι στις μικρο- παραβάσεις, η εναπόθεση του βάρους της νέας κατασταλτικής πολιτικής στην αστυνόμευση... δείχνουν ότι το νέο μοντέλο ποινικής τάξης και ασφάλειας στοχεύει τις

κοινωνικές πλειοψηφίες. Την ίδια στιγμή, ένα μέρος της θεωρίας και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης κατασκευάζει τα νέα στίγματα, τα ικανά να σφραγίζουν τον καθένα. Στο παρελθόν ο εσωτερικός εχθρός δεν ήταν μόνο ο κομμουνιστής, αλλά και ο “συνοδοιπόρος”. Σήμερα δεν είναι μόνο ο τρομοκράτης, αλλά και ο “συμπαθών την τρομοκρατία”. Η “συμπάθεια” όμως είναι ενδιάθετη ψυχική κατάσταση, φρόνημα, που μπορεί εύκολα να αποδίδεται από τους ισχυρούς ιδεολογικούς μηχανισμούς στον καθένα. Το νέο είδος στιγματισμού, όντως, είναι πρόσφορο για να χρωματίζει όχι μόνο μειονότητες, αλλά και πλειοψηφίες» (Νίκος Παρασκευόπουλος, “Οι πλειοψηφίες στο στόχαστρο”).